

You have downloaded a document from

The Central and Eastern European Online Library

The joined archive of hundreds of Central-, East- and South-East-European publishers, research institutes, and various content providers

Book: Докторантски четения : Икономическа социология : Сборник с доклади
Doctoral Readings : Economic Sociology : A Collection of Papers

Location: Bulgaria

Author(s): Dimitur R. Georgiev

Title: Фолклорът като механизъм за съхраняване на етнокултурната идентичност на гагаузите в Молдова: теоретични перспективи
Folklore as a Mechanism for Preserving the Ethno-Cultural Identity of the Gagauz in Moldova: Theoretical Perspectives

URL: <https://www.ceeol.com/search/chapter-detail?id=1405854>

**ФОЛКЛОРЪТ КАТО МЕХАНИЗЪМ ЗА СЪХРАНЯВАНЕ
НА ЕТНОКУЛТУРНАТА ИДЕНТИЧНОСТ НА ГАГАУЗИТЕ
В МОЛДОВА: ТЕОРЕТИЧНИ ПЕРСПЕКТИВИ**
FOLKLORE AS A MECHANISM FOR PRESERVING
THE ETHNO-CULTURAL IDENTITY OF THE GAGAUZ
IN MOLDOVA: THEORETICAL PERSPECTIVES

Димитър Р. Георгиев, докторант, УНСС
Dimitur, R. Georgiev, PhD student, UNWE
e-mail: dimitar.r.georgiev@unwe.bg

***Резюме:** Настоящата статия анализира фолклора като ключов механизъм за съхраняване и възпроизвеждане на етнокултурната идентичност на гагаузката общност в Република Молдова. Изследването стъпва върху интерпретативни и социологически теоретични рамки, включително теорията за етническите граници, етносимволизма и интерпретативната антропология, за да покаже как фолклорните практики функционират като активни символни ресурси. Особен акцент е поставен върху музикалния фолклор, празниците и ритуалите като символни граници, чрез които се поддържат колективната памет, чувството за принадлежност и социалният ред в условията на многоетническа среда и отсъствие на собствена национална държава. Анализът показва, че гагаузката идентичност не представлява статично наследство, а динамичен процес, поддържан чрез живи културни практики и междугенерационна приемственост.*

Ключови думи: фолклор, етнокултурна идентичност, гагаузи, символни граници, музикален фолклор

***Abstract:** This article examines folklore as a key mechanism for preserving and reproducing the ethno-cultural identity of the Gagauz community in the Republic of Moldova. Drawing on interpretative and sociological theoretical frameworks – including theories of ethnic boundaries, ethno-symbolism, and interpretative anthropology – the study demonstrates how folklore practices function as active symbolic resources. Particular attention is paid to musical folklore, festivals, and rituals as symbolic boundaries through which collective memory, social belonging, and community cohesion are maintained in a multi-ethnic context and in the absence of a nation-state. The analysis argues that Gagauz identity should be understood not as a static heritage but as a dynamic process sustained through lived cultural practices and intergenerational transmission.*

Keywords: folklore, ethno-cultural identity, Gagauz, symbolic boundaries, musical folklore

Увод

Етническата идентичност представлява сложна и динамична система от представи, символи, ценности и културни практики, чрез които една общност осмисля своя произход, историческа памет и място в социалното пространство. В съвременните хуманитарни и социални науки тя се разглежда не като статична даденост, а като социално и културно конструиран процес, поддържан и възпроизвеждан чрез езика, религията, традициите и колективната памет. Особено уязвими в този процес са етническите общности, които съществуват извън рамките на собствена национална държава, където механизмите за институционална подкрепа на идентичността са ограничени или фрагментирани.

В изследванията върху етнокултурната идентичност фолклорът често се разглежда като един от най-устойчивите и дълготрайни механизми за съхранение на груповата принадлежност (Дъндис, 1965). Той действа като културна памет, която се предава между поколенията независимо от политически, религиозни или демографски трансформации. Примерите от Босна и Херцеговина (Imatović, 2016), както и от българите мюсюлмани (Райчевски, 1998), демонстрират как фолклорните практики могат да устоят на асимилационни процеси, конфликти и социални трансформации и да формират основата на устойчиво етническо самосъзнание. Босненските мюсюлмански общности и българомохамеданите са пример за това, че фолклорът не е архаичен остатък от миналото, а жива система за съхранение на етническата идентичност. Чрез песни, ритуали, танци и обредни практики те поддържат устойчиво усещане за принадлежност, въпреки политически промени, конфликти и културни трансформации.

Тези примери могат да бъдат ценни и за разбирането на гагаузката общност, тъй като показват как фолклорните структури действат като механизъм за етнокултурна устойчивост в многоетнични региони с динамична историческа съдба.

В този контекст фолклорът се утвърждава като ключов механизъм за съхраняване и предаване на етнокултурната идентичност. Като система от устни текстове, музикални и танцови форми, обредност и символи

практики, фолклорът функционира едновременно като носител на историческа памет и като средство за социална кохезия. За общности в диаспорна или малцинствена ситуация, каквато е гагаузката общност в Молдова, фолклорът придобива особена значимост, тъй като компенсира отсъствието на собствена национална държава, официални културни канони и устойчиви образователни политики, насочени към етнокултурно възпроизводство (Mateeva, 2009). Чрез фолклорните практики се съхраняват не само архаични елементи от традиционната култура, но и ключови маркери на груповата принадлежност, които осигуряват приемственост между поколенията.

Настоящата статия има за цел да анализира фолклора като механизъм за съхраняване на етнокултурната идентичност на гагаузите в Молдова, като постави акцент върху основните теоретични перспективи в изследването на етническата идентичност и колективната памет.

Чрез интердисциплинарен подход, обединяващ етнология, културна антропология и социология на културата, изследването разглежда ролята на фолклора като активен социален ресурс, който не само съхранява културното наследство, но и участва в процесите на адаптация и самоидентификация на гагаузката общност в условията на съвременна мултикултурна среда.

Теоретични подходи към етническата идентичност

Етническата идентичност представлява една от ключовите категории в съвременните социални и хуманитарни науки, тъй като обуславя процесите на самоопределяне, социална интеграция и межкултурна динамика. Теоретико-методологичният анализ на етническата идентичност позволява систематично осмисляне на механизмите, чрез които етническите групи се конструират, възпроизвеждат и адаптират към променящите се социални условия. В контекста на гагаузката общност в Република Молдова подобен анализ е особено релевантен, предвид специфичната комбинация от културни, езикови и исторически характеристики, които оформят нейния етнокултурен профил.

Изследването на етническата идентичност в научната литература включва разнообразни подходи – антропологически, социологически, културологични, етнографски и психологически, както и интердисци-

плинарни перспективи, които комбинират социални, културни и исторически анализи (Barth, 1969; Smith, 2000; Geertz, 1973; Vygotsky, 1931; Anderson, 1983). Тези подходи концептуализират идентичността като социална принадлежност, субективно усещане за „ние“, динамичен процес на взаимодействие или символен и политически конструктор, което подчертава нейната многопластовост и необходимостта от задълбочен теоретичен преглед.

Сред най-влиятелните автори е Фредерик Барт, който разглежда етничността като процес на конструиране и поддържане на социални граници между групите. В *Ethnic Groups and Boundaries* Барт подчертава, че етническите групи се дефинират не толкова чрез културното съдържание, колкото чрез границите, които ги разграничават от другите (Barth, 1969). Тази перспектива е особено приложима към гагаузкия случай, при който идентичността се поддържа чрез селективно използване на устойчиви културни маркери – музикален фолклор, обредни практики и празничен календар – в условията на интензивни междуетнически контакти.

Етносимволистският подход на Антъни Смит акцентира върху ролята на историческите митове, символите и колективната памет за формирането на етническата идентичност. Според Смит етническите общности се основават на дълбоко вкоренени културни модели, които създават усещане за „общ произход“ и „обща съдба“ (Smith, 2000). В гагаузкия контекст митологизираното минало, религиозната принадлежност и споделените символи функционират като стабилизиращи елементи на груповата идентичност.

Концепцията за „въобразените общности“ на Бенедикт Андерсън допълва този анализ, като подчертава, че етническите и националните общности се поддържат чрез споделени представи и социални практики, възпроизвеждани чрез институции и културни форми (Anderson, 1983). В този смисъл образованието, местните медии и фолклорните състави участват в непрекъснатото „въобразяване“ и обновяване на гагаузката общност.

Централно място в настоящия анализ заема интерпретативният антропологичен подход на Клифърд Гийрц, който разглежда културата като „паяжина от значения“, създавана и поддържана от самите членове на обществото (Geertz, 1973). Чрез концепцията за „плътно описание“ Гийрц подчертава необходимостта от интерпретация на символното и сми-

словото измерение на социалните практики, а не от тяхното формално описание. Това разбиране е особено релевантно за анализа на фолклора, който функционира като система от значения и като символно поле за конструиране на идентичността.

В рамките на интерпретативната социология фолклорът може да бъде разглеждан като привилегировано символно поле, в което се кодират представи за идентичност, принадлежност и социален ред (Geertz, 1973; Bauman, 1984). Музиката, ритуалите и празничните практики действат като „културни текстове“, които не само отразяват социалната реалност, но и активно участват в нейното конструиране.

Особено значение има разбирането за ритуала като едновременно „модел на“ и „модел за“ социалната реалност, чрез който се възпроизвеждат и легитимират ценности и нормативни модели на поведение (Geertz, 1973). В този контекст обредният фолклор следва да бъде разглеждан не като статично наследство, а като динамична форма на културно знание.

Гиърцовият подход позволява етническата идентичност да бъде интерпретирана като процес на символно конструиране и преживяване, осъществяван чрез участие в споделени културни практики. В този смисъл музикалният и обредният фолклор играят ключова роля за формирането и поддържането на чувството за „ние“, като съчетават когнитивни, емоционални и социални измерения на принадлежността.

Приложена към гагаузката общност, интерпретативната рамка на Гиърц позволява фолклорът да бъде анализиран като система от значения, чрез която се артикулира етнокултурната специфичност и се поддържат колективната памет и междугенерационната приемственост. От методологична гледна точка този подход легитимира използването на качествени методи като дълбочинни интервюта и устна история, тъй като поставя в центъра на анализа субективните интерпретации на самите носители на културата.

В обобщение, съчетаването на социологическия акцент върху социалната обусловеност на идентичността с интерпретативната антропология на Гиърц предоставя адекватна теоретична рамка за анализ на фолклора като динамична, значеща и идентичностна практика в контекста на гагаузката общност.

Фолклорът като символна и идентичностна практика

В съвременните хуманитарни и социални науки фолклорът все по-рядко се разглежда единствено като пасивно „културно наследство“, фиксирано в миналото и подлежащо на съхранение в автентичен, неизменен вид. Напротив, утвърждава се разбирането за фолклора като жива социална практика, чрез която общностите непрекъснато възпроизвеждат, интерпретират и актуализират собствената си етнокултурна идентичност (Geertz, 1973; Bauman, 1984). В този смисъл фолклорът функционира не само като съвкупност от текстове, мелодии, обреди и символи, а като механизъм на социална комуникация, в който паметта, идентичността и междугенерационната приемственост са тясно взаимосвързани (Hobsbaum, 1983).

Като символна система фолклорът кодира основни ценности, норми и представи за света, които придават смисъл на колективния опит. Фолклорните песни, обредни практики, митологични разкази и ритуали не са просто отражение на историческата действителност, а форми на културна интерпретация, чрез които общността осмисля своето минало и го превръща в значима част от настоящето. Именно чрез символния си характер фолклорът създава усещане за културна непрекъснатост и стабилност, особено в условията на социални трансформации, миграционни процеси и културни влияния отвън.

От тази перспектива фолклорът може да бъде разглеждан като идентичностна практика, тъй като участието във фолклорни дейности – пение, танцуване, празнична обредност, разказване на истории – не само възпроизвежда традицията, но и активно конструира чувството за принадлежност. Идентичността тук не е предварително зададена, а се „изпълнява“ и потвърждава в конкретни социални ситуации. Чрез фолклора индивидът се вписва в символното пространство на общността, разпознава се като „част от ние“ и едновременно с това усвоява културните граници между „свои“ и „чужди“ (Bart, 1991).

Централно място в този процес заема колективната памет, която, по думите на Морис Албакс (1925) не съществува извън социалните рамки, в които се възпроизвежда и поддържа. Фолклорът функционира именно като една от най-устойчивите рамки на колективната памет, тъй като позволява миналото да бъде преживявано, а не просто запомняно. В обредите, песните и традиционните практики миналото се актуализира в

настоящото и придобива емоционално и социално значение. По този начин фолклорът не „съхранява“ паметта в архивен смисъл, а я превръща в активен ресурс за идентификационни процеси.

Междугенерационната приемственост е друг ключов аспект на фолклора като идентичностна практика. Предаването на фолклорни знания и умения от по-възрастните към по-младите поколения не се осъществява единствено чрез формално обучение, а преди всичко чрез участие, подражание и споделен опит. В този процес младите членове на общността не просто усвояват „традиции“, а навлизат в символния ред на културата, в който се формират представите за произход, принадлежност и културна специфика. Именно чрез тази жива форма на предаване фолклорът гарантира културната устойчивост на общността, дори когато външните социални условия се променят.

Особено ясно фолклорът като практика се проявява в контекста на малцинствени и диаспорни общности, където той често компенсира липсата на силна институционална подкрепа за етнокултурната идентичност. В такива случаи фолклорът придобива не само културно, но и социално-консолидираща функция, превръщайки се в пространство за възпроизводство на колективната памет и за утвърждаване на груповата солидарност. Чрез фолклорните практики се изгражда символна връзка между поколенията, която надхвърля конкретното историческо време и осигурява чувство за културна приемственост.

Разглеждането на фолклора не като статично наследство, а като динамична символна и идентичностна практика, позволява по-дълбоко разбиране на неговата роля в процесите на етнокултурно съхранение. Фолклорът се явява пространство, в което паметта, идентичността и междугенерационната приемственост се преплитат и взаимно се поддържат. Именно чрез тази активна функция той се утвърждава като ключов механизъм за културна устойчивост и самосъзнание на общностите, особено в условията на социална и културна промяна.

Гагаузкият фолклор в контекста на етнокултурната идентичност

Гагаузите представляват тюркоезична православна общност, живееща в условията на дългосрочно съжителство с други етнически групи в

Молдова и съседните региони, без да разполага със собствена национална държава. Тази позиция поставя въпроса за механизмите, чрез които се поддържа и възпроизвежда етнокултурната идентичност извън институционалните рамки на националната държава. В гагаузкия случай фолклорът – и в частност музикалните и обредните практики – се утвърждава като ключов идентификационен ресурс, чрез който се поддържат колективната памет, чувството за принадлежност и символните граници на общността. Именно в този контекст анализът на гагаузкия фолклор позволява да се проследят процесите на идентичностно възпроизводство като жива социална практика, а не като фиксирано културно наследство.

Приложението на водещите теоретични рамки към гагаузкия контекст показва, че етнокултурната идентичност на общността не може да бъде обяснена чрез един-единствен фактор, а се конструира и поддържа чрез комплексно взаимодействие между символни практики, колективна памет и социални граници. Теорията за етническите граници на Фредерик Барт позволява гагаузката идентичност да бъде разгледана като динамичен процес на разграничаване спрямо околните етнически групи, при който фолклорът функционира като един от ключовите маркери на принадлежност. В условията на дългосрочно съжителство с молдовци, българи и украинци, гагаузите поддържат своите етнокултурни граници не толкова чрез изолираност, колкото чрез селективно съхраняване и възпроизвеждане на определени културни елементи, сред които музикалният и обредният фолклор заемат централно място.

От гледна точка на етносимволизма на Антъни Смит, гагаузката общност може да бъде интерпретирана като исторически оформена „ethnie“, чиято устойчивост се основава върху споделени митове за произход, религиозна принадлежност и колективна памет. В този смисъл фолклорните практики – песни, ритуали и празнични обреди – не са просто културни остатъци от миналото, а активни носители на символи и наративи, които свързват индивидуалния опит с по-широкото усещане за „обща съдба“. Чрез редовното участие в тези практики се възпроизвежда чувството за историческа приемственост, което укрепва етнокултурната идентичност дори в контекста на социални промени и миграционни процеси.

Интерпретативната теория на Клифърд Гиърц (Geertz, 1973) предоставя рамка за разбиране на фолклора като система от значения, чрез която гагаузите осмислят собствената си принадлежност и социална реал-

ност. В този подход музиката и ритуалите се разглеждат като „културни текстове“, които подлежат на интерпретация от самата общност и чрез които се артикулира символното разграничение между „свои“ и „чужди“. Анализът на фолклорните практики в гагаузкия контекст показва, че тяхното значение не се изчерпва с формалните им характеристики, а се разгръща в конкретните ситуации на изпълнение, преживяване и предаване между поколенията.

Комбинираното използване на тези теоретични перспективи позволява гагаузският фолклор да бъде разгледан едновременно като средство за поддържане на социални граници, като носител на колективна памет и като символна практика на идентичностно преживяване. Така фолклорът се явява не само отражение на етнокултурната идентичност, но и активен механизъм за нейното конструиране и адаптация в условията на многоетническа среда. Именно тази многоизмерност обяснява устойчивостта на гагаузката идентичност и нейната способност да се възпроизвежда и трансформира без да губи своите основни символни ядра.

Музикалният фолклор заема централно място в поддържането и преживяването на гагаузката етнокултурна идентичност, тъй като функционира едновременно като символен маркер на принадлежност и като средство за междугенерационно предаване на културна памет. Чрез песенните и инструменталните практики се артикулират общи представи за произход, религиозна принадлежност и социални ценности, които се възпроизвеждат в ритуален и празничен контекст. Музиката не действа само като съпътстващ елемент на обредите, а като активен носител на значения, разпознаваем от самата общност и отличаващ я от околните етноси. В условията на многоетническа среда музикалният фолклор допринася за устойчивостта на идентичността, като съчетава елементи на традиция и адаптация, без да нарушава основното символно ядро на гагаузката култура.

Празници и ритуали като символни граници при гагаузите

В гагаузката традиционна култура празниците и ритуалите функционират като символни граници, чрез които се дефинира принадлежност и се разграничават „свои“ от „чужди“. В настоящия анализ под „символни граници“ се разбират повтаряеми маркери на идентичност – правила за участие, разпределение на социални роли, ритуално знание, специфичен

музикален репертоар и календарна организация на времето – чрез които общността поддържа своя вътрешен социален и културен ред. Чрез тези практики фолклорът не само отразява етнокултурната идентичност, а активно я възпроизвежда.

Календарните празници структурират общностното време и създават повтаряеми ситуации на колективно участие, в които се утвърждава чувството за „ние“. Празници като Хедерлез (6 май) и Касъм (Димитровден) маркират ключови преходи в стопанския и социалния цикъл и се съпровождат от обредни песни, инструментална музика и колективни хора. Участието в тези празници изисква познаване на установения ред, репертоар и ритуални действия, което създава ясна граница между вътрешната общност и външните наблюдатели. По този начин календарният цикъл не само организира времето, но и символно очертава културното пространство на гагаузите.

Коледно-новогодишният обреден цикъл допълнително подчертава символния характер на тези граници чрез ясно разпределени роли (водач, благословник, участници), ритуални обхождания и благословии. Тук границата се проявява както чрез участието, така и чрез специфичното ритуално знание и езиково-музикалните формули, които са разпознаваеми и легитимни единствено в рамките на общността.

Семейните ритуали, и по-специално сватбата, представляват ключов пример за символни граници, свързани със социалния статус и йерархия. Гагаузката сватба е многоетапен обреден комплекс, който маркира прехода между социални позиции и утвърждава нормативния ред на общността. Чрез строго регламентирани роли (кумове, старейшини, музиканти, женски певчески групи), специфичен музикален репертоар и обредни действия се легитимира новият социален статус на индивида. В този контекст музиката и ритуалът функционират като символни инструменти, чрез които общността признава и контролира социалните преходи. По този начин календарните празници и семейните ритуали действат като устойчиви символни граници, които едновременно структурират социалното време, регулират участието и възпроизвеждат колективната памет. Чрез тях фолклорът се утвърждава не като статично наследство, а като активен механизъм за поддържане на етнокултурната идентичност и за ясно разграничаване на „своето“ културно пространство в условията на многоетническа среда.

Заклучение

Настоящият анализ аргументира, че фолклорът функционира като ключов механизъм за съхраняване, възпроизвеждане и актуализиране на етнокултурната идентичност на гагаузката общност в Молдова. Чрез фолклорните практики се поддържат символни граници, колективна памет и усещане за принадлежност, които позволяват на общността да съхрани своята идентичност въпреки продължителното съжителство с други етнически групи и социално-политическите трансформации. Приложението на интерпретативната социологическа рамка, допълнена от концепциите за етнически граници и этносимволизъм, показва, че гагаузката идентичност не е статично наследство, а динамичен процес, поддържан чрез живи културни практики. В този смисъл музикалният фолклор се явява не просто отражение на етнокултурната принадлежност, а активен фактор в нейното конструиране и междугенерационно предаване.

Използвана литература

- Виготски Л. (1931) История на развитието на висшите психични функции. (Vigotski L. (1931) Istoria na razvitiето na visshite psihichni funktsii).
- Гидънс, А. (2003) Социология. София: Прозорец. (Gidans, A. (2003) Sotsiologia. Sofia: Prozorets).
- Матеева, В. (2009). Българи и гагаузи – единство в различието (по теренни материали от Молдова). Българска етнология 1-2/2009, 36-45. (Mateeva, V. (2009). Balgari i gagauzi – edinstvo v razlichieto (po terrenni materiali ot Moldova). Balgarska etnologia 1-2/2009, 36-45).
- Райчевски С., (2004) Българите мохамедани. Национален музей на българската книга и полиграфия. (Raychevski S., (2004) Balgarite mohamedani. Natsionalen muzey na balgarskata kniga i poligrafia).
- Anderson, B. (1983). Imagined communities: Reflections on the origin and spread of nationalism. London UK: Verso.
- Bauman, R. (1984). Verbal art as performance. Prospect Heights, IL: Waveland Press.
- Barth, F. (1969). Ethnic groups and boundaries: The social organization of culture difference. Boston, MA: Little, Brown and Company.
- Geertz, C. (1973). The interpretation of cultures. New York, NY: Basic Books.

- Halbwachs, M. (1992). On collective memory (L. A. Coser, Trans.). Chicago, IL: University of Chicago Press. (Original work published 1925)
- Hobsbawm, E., & Ranger, T. (Eds.). (1983). The invention of tradition. Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Smith, A. D. (2000). The nation in history: Historiographical debates about ethnicity and nationalism. Cambridge, UK: Polity Press.